

УДК 159.923.2

ПИТАННЯ САМОЗДІЙСНЕННЯ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Л. В. Герасименко, Н. М. Кузнєцова

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

вул. Первомайська, 20, м. Кременчук, 39614, Україна. E-mail: office@kdu.edu.ua

Розкрито суть поняття "самоздійснення", визначено його структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний (розуміння власних потреб, інтересів і життєвих цілей, усвідомлення внутрішнього потенціалу та інтенцій, ставлення до себе як до суб'єкта діяльності, бажання діяти і творити самого себе, розуміння мети, що визначає спосіб життя), діяльнісно-вольовий (внутрішня зібраність і концентрація, позиція людини як учасника свого створення: ініціативність, рішучість, активність, прийняття рішення, уміння зробити вибір і довести справу до кінця, незважаючи на виникаючі труднощі, упевненість у правильності прийнятого рішення та своїх дій, готовність нести відповідальність за прийняті рішення і вчинки), результативний компонент процесу самоздійснення виділено окремо на кожному етапі життя людини залежно від актуальної мети. Виявлено особливості формування самоздійснення в умовах навчально-виховного процесу вищої школи. Проведено порівняння понять самості (самоактуалізація, саморозвиток, самотрансценденція, самореалізація, самовираження, самоствердження, самовизначення), що дозволяє виявити специфічні властивості, які визначають сутність процесу самоздійснення: діяльнісна природа, вікова специфіка, продовженість в часі, продуктивність процесу, свобода й відповідальність. Автори доходять висновку, що самоздійснення можна визначити як безперервний процес реалізації особистістю свого внутрішнього змісту, який передбачає незалежний вибір способу взаємодії зі світом та відповідальність людини за здійснені вчинки.

Ключові слова: самоздійснення, структурні компоненти, сутність процесу самоздійснення, специфічні властивості.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Існування в сучасному світі вимагає від людини осмисленого вибору життєвого шляху. Для ефективної реалізації в різних сферах особистість повинна займати суб'єктну позицію, активно розвивати свої найкращі якості, використовувати наявний потенціал і можливості, що забезпечать їй процес самоздійснення.

Проблема життєвого самоздійснення людини – одна з найскладніших в науці. Це багатогранний і складний феномен, який ще недостатньо вивчений, але активно висвітлюється сучасною наукою. До питання самоздійснення звертається філософія, акмеологія, культурологія. У психологічній літературі воно розглядається у зв'язку з такими категоріями, як: самоактуалізація (Ф. Перлз, А. Адлер, Г.В. Олпорт, А. Маслоу), самореалізація (Г.С. Сковорода, К.О. Альбуханова-Славська), саморозвиток (С. К'єркегор, К. Хорні, С.Л. Рубінштейн).

Проведений аналіз дозволив встановити тісний зв'язок між самоздійсненням та іншими поняттями самості: самоактуалізацією, саморозвитком, самотрансценденцією, самореалізацією, самовираженням, самоствердженням, самовизначенням. Порівняння понять самості дозволяє виявити специфічні властивості, які визначають сутність процесу самоздійснення:

- діяльнісна природа;
- вікова специфіка;
- продовженість в часі;
- продуктивність процесу;
- свобода й відповідальність.

Ураховуючи названі особливості самоздійснення, визначимо його як безперервний процес реалізації особистістю свого внутрішнього змісту, який передбачає незалежний вибір способу взаємодії зі

світом та відповідальність людини за здійснені вчинки.

Найповніше сутність поняття розкривається у процесі аналізу його структурних компонентів. Проведене дослідження не дозволило виявити наукових праць, де б структура самоздійснення вивчалася як окрема проблема. Тому, спираючись на діяльнісний підхід, визначено три основних компоненти процесу самоздійснення:

- мотиваційно-ціннісний,
- діяльнісно-вольовий,
- результативний.

Мотиваційно-ціннісна складова виявляється у визначенні особистістю свого життєвого покликання і включає в себе:

- розуміння власних потреб, інтересів і життєвих цілей;
- усвідомлення внутрішнього потенціалу та інтенцій;
- ставлення до себе як до суб'єкта діяльності;
- бажання діяти і творити самого себе;
- розуміння мети, що визначає спосіб життя.

Діяльнісно-вольовий компонент процесу здійснення людиною себе представлений як:

- внутрішня зібраність і концентрація;
- позиція людини як учасника свого створення (ініціативність, рішучість, активність, прийняття рішення);
- уміння зробити вибір і довести справу до кінця, незважаючи на виникаючі труднощі;
- упевненість у правильності прийнятого рішення та своїх дій;
- готовність нести відповідальність за прийняті рішення і вчинки, яку Л. С. Виготський назвав вищою культурною формою поведінки зрілої людини.

Результативність процесу самоздійснення можна виділити окремо на кожному етапі життя людини залежно від актуальної мети.

Сьогодні надає багато можливостей для розвитку людини. Разом з тим це потребує вміння правильно визначити цілі діяльності, втілити їх у життя, а також нести відповідальність за свої вибори та вчинки.

Юнацький вік є особливо значущим для процесу самоздійснення тому, що саме цей період характеризується виникненням новоутворень, які детермінують розвиток найважливіших особистісних структур. Цьому етапу властиве активне осмислення дійсності, побудова образу світу, пошуку свого місця в суспільстві, планування майбутнього.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. З метою з'ясувати особливості самоздійснення студентів ВНЗ було проведено дослідження на базі Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. В тестуванні брали участь студенти першого та четвертого курсів. Методологічною та теоретичною основою дослідження є теорія діяльності особистості. При доборі методик дослідження враховано вимоги вивчення психіки в діяльності та дослідження психічних явищ у розвитку.

Згідно теми дослідження використано методики, що характеризують процес самоздійснення: методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса; методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса; методика діагностики готовності до ризику Шуберта; методика діагностики рівня професійної спрямованості студентів Т. Д. Дубовицької; тест на локус контролю Дж. Роттера.

Діагностика за тестом Т. Елерса (мотивація до успіху) показала, що у студентів першого і четвертого курсів переважає середній рівень мотивації досягнення. У першокурсників він складає 46,7 %, у студентів четвертого курсу – 66,7 %, що на 20 % більше.

Низький рівень мотивації досягнення показали 6,70 % студентів першокурсників і тільки 3,30 % студентів четвертого курсу.

Для першокурсників характерним є великий показник занадто високого рівня мотивації досягнення (33,30 %), на відміну від чотирикурсників, серед яких занадто низький рівень мають тільки 3,30 % опитаних.

Проведення методики діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса виявило, що низький рівень (6,70 %) має однакова кількість опитаних студентів першого і четвертого курсу.

Найменшим за значенням серед студентів першого курсу є низький рівень мотивації уникнення невдач (6,70 %), а серед юнаків та дівчат четвертого курсу – низький та високий рівні (6,70 %).

Високий рівень у студентів першого курсу складає 10,00 %, у студентів четвертого курсу 6,70 %.

Таким чином, порівняння результатів дослідження показує, що в період ранньої юності студенти більше спрямовані на уникнення невдач, ніж в пізній юності.

За діагностикою ступеня готовності до ризику Г. Шуберта визначено, що у групах студентів першого і четвертого курсів переважає середній ступінь готовності до ризику. Але слід відзначити, що даний показник на 13,40 % більший у студентів четвертого курсу. Зазначено, що серед юнаків і дівчат четвертого курсу відсутні студенти з дуже ризикованою поведінкою.

Важливою характеристикою процесу самоздійснення є показник локусу контролю поведінки (інтернальний та екстернальний), який було виміряне за допомогою методики Дж. Роттера. Встановлено, що серед студентів першого курсу переважає екстернальний локус контролю (80 %).

У студентів четвертого курсу більший за значенням показник інтернального локусу контролю (56,70 %).

Професійну спрямованість студентів першого та четвертого курсів визначено за методикою Т.Д. Дубовицької визначено, що найвищий (66,70 %) і найнижчий (3,30 %) рівні професійної направленості студентів спостерігається у студентів першого курсу. Серед юнаків та дівчат четвертого курсу спостерігається досить низька професійна направленість (40 %), що дає нам змогу припустити наявність незадоволеності у них вибраною професією.

ВИСНОВКИ. Отримані експериментальні дані свідчать про те, що студенти першого курсу у своїй діяльності намагаються уникати невдач, схильні до ризикованих дій. У них переважає екстернальний локус контролю, який свідчить, що юнаки і дівчата цієї вікової групи недостатньо відповідальні у поведінці. Це свідчить про ускладнення процесу самоздійснення студентів молодших курсів. Професійна спрямованість у них має досить високі показники, що зумовлено романтизацією вибраної професії, недостатньою усвідомленістю власних потенційних можливостей і специфіки майбутньої професії.

Результати дослідження студентів четвертого курсу дозволяють констатувати, що вони мотивовані на досягнення успіху у своїх справах, ризикована поведінка не властива переважній більшості опитаних. Це засвідчує здатність старшокурсників свідомо планувати свою діяльність і передбачати можливі результати, активно включаючись у процес самоздійснення. Більшій половині досліджених студентів четвертого курсу властивий інтернальний локус контролю, що говорить про їхню готовність відповідати за прийняті рішення і дії. Визначено низький рівень професійної спрямованості, що можна пояснити невідповідністю очікувань юнаків та дівчат реальному змісту професійного навчання; розбіжністю потенційних можливостей і здібностей студентів з вимогами вибраної професії. Для забезпечення ак-

тивного самоздійснення студентів рекомендовано проведення соціально-психологічного тренінгу.

Подальшими напрямками дослідження проблеми життєвого самоздійснення студентів може бути вивчення її гендерного аспекту та чинників, які впливають на результативність цього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Логинова И.О. Психология жизненного самоосуществления. – М.: Изд-во СГУ, 2009. – 279 с.
2. Buler Ch. Basic theoretical concepts of humanistic psychology // Amer. Psychol, 1971. –№ 4. – P. 210–215.

THE SELF-REALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

L. Gerasimenko, N. Kuznetsova

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: office@kdu.edu.ua

In the theses gist of conception “self-realisation” is revealed, its structural components are defined: motivational-value component (understanding of person’s own needs, interests and life goals, awareness of internal capacity and intentions, attitude to him- or herself as the individual of activity, willing to act and create him- or herself, understanding of the aim, which determines lifestyle), activity-volitional component (internal composure and concentration, personal position as participant of self-creating: initiative, determination, activity, decision-making, ability to make a choice and to carry things through, despite difficulties arising, confidence in the rightness of his or her own decisions and actions, willingness to take responsibility for decisions and actions), an effective component of self-realisation process is pointed out at every stage of lifetime, depending on an actual aim. Features of self-realisation formation during educational process under higher education conditions are discovered. Comparing of concepts of self (self-actualisation, self-improvement, self-transcendence, self-realisation, self-expression, self-determination) are conducted, which allows to identify specific attributes that define the self-realisation process gist: an activity origin, age specificity, time continuance, productivity of the process, freedom and responsibility. The authors conclude that self-realisation can be defined as a continuous process of implementation by a person his or her internal content, which provides an independent choice of a method of interaction with the world and person’s responsibility for committed actions.

Key words: self-realisation, structural components, self-realisation process gist, specific attributes.

REFERENCES

1. Loginova, I.O. (2009), "Psychology of life self-realization", Izd-vo SGU, Moscow. (in Russian)

2. Buler, Ch. (1971), Basic theoretical concepts of humanistic psychology, Amer. Psychol, no. 4, pp. 210–215.

Герасименко Лариса Віталіївна,

докт. пед. н., професор, кафедра психології, педагогіки та філософії, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна
Тел.: +38(05366) 3-11-47
E-mail: office@kdu.edu.ua

Gerasimenko Larisa Vitaliyivna,

Doctor of Education, Professor of pedagogy, Department of psychology, pedagogy and philosophy, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine
Tel.: +38(05366) 3-11-47
E-mail: office@kdu.edu.ua

Кузнєцова Наталя Миколаївна,

студентка 5 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна
Тел.: +38(05366) 3-11-47
E-mail: office@kdu.edu.ua

Kuznetsova Natalia Mykolayivna,

5-year student of the Faculty of Law, Humanities and Social Sciences, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine
Tel.: +38(05366) 3-11-47
E-mail: office@kdu.edu.ua